

IŠVESTINIO IEŠKINIO SAMPRATA, PASKIRTIS IR TIKSLAI

Lina Mikalonienė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros lektorė
socialinių mokslų daktarė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 70
El. paštas: lina.mikaloniene@gmail.com

Šiame straipsnyje nagrinėjami bendrieji išvestinio akcininko ieškinio aspektai (t. y. samprata, paskirtis ir tikslai), kurie yra kertiniai teoriniai pagrindai, aiškinant ir taikant teisės normas, Lietuvoje reguliuojančias šią teisinę gynybos priemonę.

This article analyzes the key general aspects of the shareholder's derivative action, e.g. concept, rationale and goals. These aspects serve as theoretical foundation when explaining and applying the Lithuanian rules related to this remedy.

Įvadas

Tradiciskai pripažįstama, kad akcija suteikia jos savininkui teisių triadą, t. y. teisę dalyvauti valdant bendrovę, jeigu įstatymai nenustato ko kita, teisę gauti pelno dalį dividendų forma ir teisę į likviduojamos bendrovės grynojo turto dalį (CK¹ 1.102 straipsnio 1 dalis, ABĮ² 40 straipsnio 1 dalis). Akcininko teisės dalyvauti valdant bendrovę paskirtis – apsaugoti akcininko investicijas (nuosavybę). Viena iš šios teisės sudedamųjų yra akcininko teisė pareikšti ieškinį reikalaujant atlyginti bendrovei žalą, padarytą jos valdymo organų narių pareigų pažeidimu.

Ieškiny s dėl žalos, padarytos bendrovei jos valdymo organų narių pareigų pažeidimu, atlyginimo, kurį pareiškia ne pati bendrovė, bet jos akcininkas ar akcininkų grupė, vadinamas išvestiniu akcininko ieškiniu (toliau – išvestinis ieškiny). Šiuolaikinėje bendrovių teisėje išvestinis ieškiny aptinkamas daugelyje bendrosios teisės ir kontinentinės teisės tradicijų valstybėse (pvz., JAV³, Europos Sąjungos

¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262 (tekste – CK).

² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 64-1914 (tekste – ABĮ).

³ American Law Institute <Philadelphia, Pa.>. *Principles of corporate governance: analysis and recommendations*. Vol 2, Part VII §§ 7.01–7.25; tables and index. Philadelphia, Pa., 1994, p. 4–221. American Bar Association. Committee on Corporate Laws. *Model business corporation act annotated: official text with official comments* and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data [interaktyvus. Žiūrėta 2014-09-07] Prieiga per internetą: <<http://greatlakesval.com/wp-content/uploads/2011/08/Model-Business-Corporation-Act.pdf>>; MBCA 7.40–7.47 str. LATELLA, D. Shareholder Derivative Suits: A Comparative Analysis and the Implications of the European Shareholders' Rights Directive. *European Company and Financial Law Review*, 2009, Vol. 6, Issue 2–3, p. 312; cituojamas JAV Federalinių civilinio proceso taisyklių 23.1 str.

valstybėse narėse, išskyrus Nyderlandus, Estiją ir Liuksemburgą⁴ bei Vokietiją (uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonėse (*GmbH*)⁵). Lietuvos teisėje akcininkams taip pat suteikta galimybė pareikšti išvestinį ieškinį. Pagal ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punktą viena iš akcininko teisių yra akcininko *locus standi* prašant atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų šiame ir kituose įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymo ar netinkamo vykdymo.

Išvestinis ieškinys Lietuvos teisėje reguliuojamas itin lakoniškai, todėl teisės doktrinos reikšmė neginčytina. Išvestinio ieškinio sampratą Lietuvoje nagrinėjo E. Krivka, tačiau autorius koncentravosi į išvestinio ieškinio kaip grupės ieškinio atmainos ir viešojo intereso gynimo priemonės sampratos analizę ir atitinkamą problematiką Lietuvos civilinio proceso teisėje⁶. Kitaip nei užsienio doktrinoje, nacionalinių mokslininkų darbuose pasigendama platesnio tyrimo ir aktyvių diskusijų, skirtų išvestinio ieškinio problematikai. Manytina, kad, norint tinkamai atskleisti išvestinio ieškinio sampratą, nepakanka užsienio teisės perėmimo, būtina nacionalinius reguliavimo ypatumus pagrindžianti doktrina. Be to, Lietuvos teismų praktikoje išvestiniai ieškiniai aptinkami retai, nors pozityviojoje teisėje akcininko *locus standi* reiškiant išvestinį ieškinį yra įtvirtinta jau daugiau kaip 10 metų. Visa tai suponuoja poreikį atlikti detalesnę analizę ir atskleisti išvestinio ieškinio esmę, pobūdį ir ypatumus bei esamo reguliavimo trūkumus.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti bendruosius kertinius teorinius išvestinio ieškinio aspektus pagal materialinę teisę. Tyrimo objektas – mokios bendrovės akcininko išvestinio ieškinio esmė ir pobūdis. Tuo tikslu atliekama išvestinio ieškinio sampratos, paskirties ir tikslų analizė. Straipsnyje civilinio proceso teisės aspektai vertinami tik tiek, kiek tai būtina tikslui pasiekti, straipsnis nėra skirtas problematikos, specifiskai susijusios su civilinio proceso teise, tyrimui. Remiantis teisės doktrina ir pozityviaja teise, straipsnyje minėti aspektai nagrinėjami naudojant istorinį (aiškinant akcininko teisės į išvestinį ieškinį atsiradimo priežastis ir teisinę prigimtį), lyginamąjį (lyginant skirtingų valstybių reguliavimą akcininkų teisės reikalauti išvestinės žalos atlyginimo tiesiogiai ir teisės reikšti išvestinį ieškinį aspektu), sisteminį (pvz., atsižvelgiant į šio civilinių teisių gynybos būdo vietą civilinės teisės gynybos būdų sistemoje, sisteminant gautus tyrimo rezultatus, apibendrinant ir darant išvadas), teleologinį (aiškinant ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punkto normų prasmę dėl akcininko teisės į išvestinį ieškinį pagal įstatymų leidėjo ketinimus), taip pat precedentinį ir loginį metodus. Atsižvelgiant į mažą temos ištirtumą nacionaliniu lygmeniu, neišvengiamai naudotas aprašomasis tyrimo metodas. Straipsnyje daugiausiai remiamasi užsienio autorių darbais (pvz., Puchniak D. W., Baum H. ir Ewing-Chow M. (red.) monografija, Grossfeld B. lyginamuoju tyrimu), iš nacionalinių autorių paminėtinas E. Krivka.

1. Išvestinio ieškinio samprata

Pirmiausia pažymėtinas dvejetainis išvestinio ieškinio pobūdis, t. y., viena vertus, akcininkas veikia prieš bendrovę priversdamas realizuoti jai priklausantią reikalavimo teisę, kita vertus, akcininkas, veikdamas bendrovės interesais ir jos naudai, įgyvendina bendrovės reikalavimo teisę prieš žalą jai

⁴ Žr. lyginamąjį išvestinio ieškinio tyrimą, kuris daugiausiai orientuotas į atviro tipo bendroves. GERNER-BEUERLE, C.; PAECH, P.; SCHUSTER, E. *Study on Directors' Duties and Liability*. London School of Economics and Political Science. Prepared for the European Commission DG Markt. London, April 2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-09-02]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-analysis_en.pdf>, p. 192–207.

⁵ STECHER, M. W. Germany. Iš STECHER, M. W., ed. *Protection of minority shareholders*. London [etc.]: Kluwer Law Internat. [etc.], 1997, p. 94; Vokietijoje *GmbH* dalyviai neturi teisės pareikšti išvestinio ieškinio valdymo organų nariams. Tačiau pripažįstama *GmbH* dalyvio teisė į ieškinį įgyvendinant bendrovės reikalavimo teisę kito *GmbH* dalyvio atžvilgiu dėl dalyvio pareigų, susijusių su dalyvio statusu, nevykdymo (pvz., pažeidus pareigą sumokėti įnašus į kapitalą).

⁶ KRIVKA, E. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 144–166; KRIVKA, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija: mokslo darbai*, 2006, Nr. 4 (82), p. 46–53.

padariusius asmenis⁷. Pagal ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punktą akcininko teisė į išvestinį ieškinį pripažįstama akcininko subjektine teise. Tačiau akcininkas, reikšdamas išvestinį ieškinį, priverstinai (t. y. prieš bendrovės valią) įgyvendina bendrovės subjektinę teisę – reikalavimo teisę į žalos atlyginimą.

Akcininkui deleguojama teisė pareikšti ieškinį kito asmens – bendrovės – naudai ir interesais, ši akcininko teisė yra išvestinė iš bendrovės teisės į ieškinį⁸. Bendrovės valdymo organų nariai turi teises pareigas bendrovei, todėl bendrovė turi subjektinę teisę reikalauti žalos, padarytos valdymo organo narių pareigų pažeidimu, atlyginimo, valdymo organo narių atsakomybė už žalą, padarytą jų pareigų pažeidimu, kyla bendrovei. Teisinio santykio dėl žalos atlyginimo subjektai yra bendrovė ir valdymo organų narys (pvz., vadovas, valdybos nariai). Jeigu bendrovė patyrė žalą dėl netinkamo tokių asmenų pareigų atlikimo ir dėl to nuvertėjo visų akcininkų akcijos ir (arba) sumažėjo arba buvo prarasta visų akcininkų galimybė gauti dividendų, tokia akcininkų žala laikoma išvestine iš žalos bendrovei. Jeigu neigiami turtiniai padariniai akcininkui yra neigiamų padarinių bendrovei rezultatas ir gali būti pašalinami atlyginant žalą bendrovei, akcininkas turi teisę į išvestinį ieškinį, t. y. teisę reikalauti žalos atlyginimo bendrovei, bet ne tiesiogiai sau.

Akcininkas, gindamas kito subjekto – bendrovės – interesus ir veikdamas jos naudai, taip pat gina ir savo pažeistus turtinius interesus (pvz., savo nuosavybės teise valdomų bendrovės akcijų nuvertėjimą ir (arba) galimybės gauti dividendą sumažėjimą ar praradimą, kurį lėmė valdymo organų narių pareigų pažeidimu padaryta žala bendrovei). Bendrovė, neįgyvendindama reikalavimo teisės ir nereikalaujama žalos atlyginimo iš valdymo organų narių, pažeidžia akcininkų interesus. Išvestiniu ieškiniu akcininkas savo interesus gina netiesiogiai, t. y. akcininko interesus yra išvestinis iš ginamo bendrovės intereso ir antraeilis ginamo bendrovės intereso atžvilgiu⁹. Nors akcininko, reiškiančio išvestinį ieškinį, teisinis suinteresuotumas yra netiesioginis, tačiau savarankiškas ir būtinas.

Akcininkas, reiškiantis tokio pobūdžio ieškinį, atstovauja ir kitiems akcininkams (išskyrus akcininkus – pažeidėjus)¹⁰. Akcininkas išvestiniu ieškiniu kitų akcininkų interesus taip pat gina netiesiogiai, t. y. gindamas bendrovės interesą¹¹. Įsiteisėjęs teismo sprendimas arba nutartis (pvz., priimti ieškinio atsisakymą ar patvirtinti šalių taikos sutartį) išvestinio ieškinio byloje gali netiesiogiai daryti įtaką ne tik ieškinį reiškiančio, bet ir visų bendrovės akcininkų, įskaitant ir nedalyvavusių byloje akcininkų, interesams. Pvz., jeigu vadovas atlygintų bendrovei priteistą žalą, pagerėtų bendrovės finansinė padėtis, tikėtina, išaugtų akcijų kaina ir atsirastų galimybių gauti (didesnių) dividendų.

Išvestiniu ieškiniu akcininkui suteikiama teisė įsiterpti į kito subjekto – bendrovės – valdymą. Akcininko teisė į išvestinį ieškinį reiškia, kad nukrypstama nuo bendrųjų postulatų, t. y.¹²:

⁷ GROSSFELD, B. Management and Control of Marketable Share Companies. Chapter 4. Iš CONARD, A., ed. *International Association of Legal Science: International encyclopedia of comparative law*. Part 1, Vol. XIII. Tübingen: Mohr Siebeck; Leiden [etc.], 2006, p. 121; Pozicija JAV (autorius remiasi, pvz., Frankfurter J., Duke L. J.).

⁸ PUCHNIAK, D. W.; BAUM, H.; ir EWING-CHOW, M. ed. *The Derivative Action in Asia: a Comparative and Functional Approach*. Cambridge [etc.]: Cambridge Univ. Press, 2012, p. 7–8.

⁹ Taip pat žr. LI, X. A comparative study of shareholders' derivative actions: England, the United States, Germany and China. Deventer: Kluwer, 2007, p. 3; KRIVKA, E. *Viešojo <...>*, p. 151.

¹⁰ GROSSFELD, B. Management <...>, p. 107.

¹¹ Ten pat, p. 107, 113.

¹² Pvz., Anglijoje 1843 m. *Foss v. Harbottle* byloje buvo įtvirtintos dvi taisyklės, t. y. bendrovės kaip tinkamo ieškovo ir bendrovės valdymo vadovaujantis akcininkų balsų dauguma taisykle (istoriškai buvo manoma, kad teismas neturėtų kištis į bendrovės vidaus valdymą, jeigu visuotinis akcininkų susirinkimas balsų dauguma teisėtai galėtų pritarti valdymo organo sprendimui, už bendrovės valdymą atsakingi valdymo organai). Ši taisyklė buvo perimta iš komercinės partnerystės ir ja siekta apriboti smulkiųjų akcininkų ieškinius (daugiau žr. CHEFFINS, B. R. Reforming the Derivative Action: the Canadian Experience and British Prospects. *Company Financial and Insolvency Law Review*, 1997, No. 2, p. 228–231. BOYLE, A. J. *Minority shareholders' remedies*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2002, p. 2–7. Autorius remiasi, pvz., Wedderburn, Davies, Anglijos teismų praktika.

Pirma, pagal bendrąją taisyklę teisme kiekvienas asmuo gina savo, bet ne kito asmens interesus (CPK 5 str. 1, 3 d.)¹³. Reikalavimo teisė dėl žalos, padarytos bendrovei neteisėtai valdymo organų narių veiksmais, atlyginimo priklauso bendrovei kaip juridiniam asmeniui. Taigi teisę į ieškinį reikalaujant valdymo organo narių turintis atsakomybės turi bendrovė. Tačiau išvestinio ieškinio ypatumas yra tas, kad ieškinį bendrovės interesais ir naudai pareiškia ne pati bendrovė kaip savarankiškas teisės subjektas, bet kitas asmuo – akcininkas. Pavienio akcininko ar jų akcininkų grupės teisė veikti bendrovės interesais ir naudai, pareiškiant išvestinį ieškinį, yra bendrosios taisyklės, pagal kurią santykiuose su kitais asmenimis bendrovės vardu vienvaldiškai veikia bendrovės vadovas (ABĮ 19 straipsnio 6 dalis, CK 2.81 straipsnio 1–2 dalys), išimtis.

Antra, bendrovės valdymą įgyvendina bendrovės organai pagal įstatymuose ir steigimo dokumentuose nustatytą kompetenciją. Sprendimas bylinėtis kaip vienas iš komercinio pobūdžio sprendimų neatsiejamai susijęs su bendrovės valdymu. Šį sprendimą nulemia naudos, išlaidų ir rizikų analizė. Sprendimą bylinėtis prieš valdymo organų narius dėl padarytos žalos atlyginimo bendrovei gali nulemti ne vien materialinės teisės taisyklės, prognozuojama bylos baigtis (pvz., potenciali nauda, palyginti su bylinėjimosi išlaidomis), bet ir kitos aplinkybės (pvz., bylinėjimosi įtaka bendrovės reputacijai, laiko, kurį bendrovės valdymą įgyvendinantys asmenys ir darbuotojai turės skirti ne verslui, bet bylinėjimuisi, sąnaudos ir kt.). Tačiau reikšdamas išvestinį ieškinį, sprendimą bylinėtis priima akcininkas.

Kadangi išvestiniu ieškiniu įgyvendinama bendrovės subjektinė reikalavimo teisė, patenkinus ieškinį, žalos atlyginimas priteisiamas bendrovei. Išvestiniu ieškiniu akcininkas reikalauja atlyginti bendrovei visą žalą, o ne vien dalį žalos, kuri būtų proporcinga įstatinio kapitalo akcininko daliai¹⁴. Jeigu teismas tenkina ieškinį ir priteisia žalos atlyginimą, naudos gauna bendrovė, o netiesiogiai ir visi akcininkai kolektyviai. Akcininko, pareiškusio išvestinį ieškinį, nauda yra netiesioginė. Jeigu atlyginus teismo priteistą žalą bendrovei, padidėja akcijų vertė arba atsiranda ar padidėja galimybės gauti dividendų, toks akcijų vertės padidėjimas ar tikimybė gauti dividendų reiškia akcininko naudą. Akcininko nauda yra *pro rata* turimai įstatinio kapitalo daliai. Mažėjant akcininko įstatinio kapitalo daliai, proporcingai mažėja netiesioginė akcininko, pareiškusio išvestinį ieškinį, nauda. Tačiau akcininko nauda nėra užtikrinta, o tik tikėtina. Jeigu priteista žala yra atlyginta bendrovei, tai savaime nereiškia garantuotos naudos akcininkui, pvz., visuotinis akcininkų susirinkimas nusprendžia reinvestuoti pelną ir neskirti dividendams, o pageidaujantių įsigyti akcijų už sąžiningą kainą nėra.

Taigi išvestiniam ieškiniui būdingas kolektyvinis pobūdis, t. y. išvestinis ieškinytis yra susijęs su bendrovės valdymu, šiuo ieškiniu ginami ne tik privatūs akcininko interesai, bet ir kolektyviniai interesai.

Lyginamosios teisėtyros kontekste pagal bendrąją taisyklę bendrovės akcininkai neturi teisės reikalauti išvestinės žalos atlyginimo tiesiogiai sau (pvz., Anglijoje¹⁵, Vokietijoje¹⁶, Prancūzijoje ir JAV¹⁷,

¹³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. IX-743. Civilinio proceso kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340 (tekste – CPK).

¹⁴ KALSS, S. Shareholder Suits: Common Problems, Different Solutions and First Steps towards a Possible Harmonisation by Means of a European Model Code. *European Company and Financial Law Review*, 2009, Vol. 6, Issue 2–3, p. 339.

¹⁵ JOFFE, V., DRAKE, D.; ir RICHARDSON, G. *Minority shareholders: law, practice, and procedure*. 4th ed. Oxford [etc.]: Oxford Univ. Press, 2011, p. 119–126. Remiamasi Anglijos teismų praktika.

¹⁶ MÄNTYSAARI, P. *Comparative corporate governance*. Berlin; Heidelberg [etc.]: Springer, 2005, p. 324–327.

¹⁷ GROSSFELD, B. *Management <...>*, p. 111, 120.

Nyderlanduose¹⁸, Suomijoje¹⁹, panašus požiūris ir Lietuvoje²⁰). Konceptiškai akcininkų teisė tiesiogiai reikalauti iš valdymo organų narių išvestinės žalos atlyginimo sau (t. y. kompensuoti akcijų nuvertėjimą ar sumažėjusią arba prarastą galimybę gauti dividendą) ribojama dėl tokių motyvų:

Pirma, minėta, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas (CPK 5 str. 1, 3 d.). Akcininko žala yra tik bendrovės patirtos žalos „atspindys“ (jeigu bendrovei žala būtų atlyginta, išvestinės akcininko žalos taip pat nebūtų); todėl akcininkas neturi teisės reikalauti žalos atlyginimo remdamasis vien tuo pagrindu, kad bendrovė, kurios jis yra akcininkas, patyrė žalos²¹. Bendrovė kaip savarankiškas teisės subjektas turi *locus standi* dėl žalos, padarytos jai (bendrovei) valdymo organo narių pareigų pažeidimu, atlyginimo. Akcininkas tik priverstinai įgyvendina bendrovės reikalavimo teisę teismo tvarka.

Antra, išvestinio ieškinio mechanizmu siekiama užtikrinti interesų pusiausvyrą ir suderinti visų suinteresuotų asmenų interesus, t. y. valdymo organo narių, bendrovės, akcininkų ir kreditorių, taip pat užtikrinti viešąjį interesą.

Pripažinus akcininko teisę tiesiogiai reikalauti žalos atlyginimo sau, bet ne bendrovei, kiekvienas akcininkas ir bendrovė turėtų teisę reikalauti iš valdymo organų narių padarytos žalos atlyginimo, taigi teoriškai valdymo organų narių turtinė atsakomybė galėtų būti dviguba, t. y. kaip bendrovės ir visų akcininkų reikalaujamos žalos suma²². Neteisėti valdymo organo veiksmai gali turėti neigiamą įtaką ne tik bendrovės finansinei padėčiai, jos akcininkų investicijų vertei, šiais veiksmais taip pat gali būti pažeidžiami kreditorių turiniai interesai. Ieškinius dėl žalos atlyginimo dėl tų pačių veiksmų galėtų pateikti ne tik bendrovė, jos akcininkai, bet ir kreditoriai²³. Taigi išvestiniu ieškiniu siekiama apsaugoti bendrovės skolininką – valdymo organo narius nuo dvigubos ar net trigubos turtinės atsakomybės dėl tų pačių veiksmų, bet skirtingiems subjektams.

Jeigu žala būtų priteisiama ne bendrovės, bet pavienių akcininkų naudai, būtų sudėtinga užtikrinti akcininkų lygiateisiškumo principą. Neteisėtais bendrovės valdymo organų narių veiksmais padarius žalos bendrovei, sumažėja bendrovės turtas, ir žalos padaroma visiems akcininkams kolektyviai. Kiekvieno akcininko teisė reikalauti žalos atlyginimo išimtinai sau tiesiogiai būtų suteikiama bendrovės ir kitų akcininkų sąskaita²⁴. Pažymėtina ir tai, kad nebūtų užtikrintas bendrovių teisės principas, pagal kurį bendrovės sprendimus dėl turto paskirstymo akcininkams priima atitinkami organai pagal kompetenciją, o ne pavieniai akcininkai.

Išvestiniu ieškiniu taip pat siekiama apsaugoti bendrovės kreditorių interesus. Pagal bendrovių teisės principus bendrovės turtas gali būti skirstomas akcininkams, jeigu bendrovė yra atsiskaičiusi su kreditoriais. Valdymo organų nariai, atlyginę išvestinę žalą akcininkams tiesiogiai, gali būti finansiskai nepajėgūs atlyginti žalos bendrovei, taigi akcininkas gautų naudos bendrovės ir jos kreditorių sąskaita²⁵.

¹⁸ HOOIJDONK, M. van; EIJSVOOGEL, P. V. *Litigation in the Netherlands*. The Hague: Kluwer Law Internat., 2009, p. 84. Remiamasi teismų praktika.

¹⁹ 2006 m. Bendrovių įstatymo 22 skyriaus 7 str. 4 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2014-09-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf>>.

²⁰ Pvz., žr. KRIVKA, E. *Viešojo* <...>, p. 159. Autorius akcentuoja priežastinio ryšio problematiką.

²¹ JOFFE, V., DRAKE, D.; RICHARDSON, G. *Minority*, p. 121–125. Autoriai remiasi Anglijos teismų praktika.

²² Ten pat, p. 126. Autoriai remiasi Anglijos teismų praktika.

²³ CHEFFINS, B. R. *Reforming* <...>, p. 229.

²⁴ GERNER-BEUERLE, C.; PAECH, P.; SCHUSTER, E. *Annex to Study on Directors' Duties and Liability*. Country Reports. London School of Economics and Political Science. Prepared for the European Commission DG Markt. London, April 2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-09-02]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf>, p. 887; *Johnson v Gore Wood and Co byla* [2002] 2 AC 1HL.

²⁵ JOFFE, V., DRAKE, D.; ir RICHARDSON, G. *Minority*, p. 126; Autoriai remiasi Anglijos teismų praktika.

Žalą priteisus bendrovei, netiesiogiai apsaugomi visų jos kreditorių interesai; jeigu žala būtų priteisiamą tiesiogiai akcininkui, naudą gautų tik akcininkas, reiškiantis išvestinį ieškinį²⁶.

Išvestiniu ieškiniu išsprendus ginčą, išvengiama galimų skirtingų teismų sprendimų pagal skirtingų subjektų ieškinius dėl tų pačių veiksmų ir gausaus bylinėjimosi, o visų skirtingų asmenų interesai užtikrinami žalos atlyginimo bendrovei mechanizmu.

Trečia, išvestinis ieškinytis yra viena iš *ex lege* teisinės gynybos priemonių, skirtų užtikrinti bendrovės veiklos priežiūrą ir geresnį jos valdymą. Akcininkų ieškiniai, kuriais pagerinamas bendrovės valdymas, naudingi ne tik pačiam akcininkui, bet ir visuomeniniu-ekonominiu požiūriu²⁷. Išvestiniu ieškiniu nėra siekiama išimtinai vien privačios asmeninės naudos akcininkui, kuris reiškia ieškinį.

Šiuo aspektu taip pat paminėtina Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, kurioje buvo nagrinėta akcininko *locus standi*, kai akcininko interesų pažeidimas pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį (nuosavybės apsauga) grindžiamas akcijų nuvertėjimu, kurį nulėmė valstybės veiksmai bendrovės, kurioje akcininkas turi akcijų, atžvilgiu. Remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, darytina išvada, kad bendrovės nuosavybės teisių pažeidimas, kuris lemia akcininko akcijų nuvertėjimą, savaime nereiškia akcininko subjektinių teisių pažeidimo ir (ar) tiesiogiai nepažeidžia akcininko interesų, todėl nesuteikia akcininkui teisės į ieškinį pagal 1 Protokolo 1 straipsnį, išskyrus išimtinus atvejus²⁸.

Išvestinį ieškinį reiškia ne pati bendrovė, kurios subjektinė teisė priverstinai įgyvendinama, bet kitas subjektas – akcininkas, todėl ne mažiau svarbu įvertinti šio ieškinio paskirtį ir tikslus.

2. Išvestinio ieškinio paskirtis ir tikslai

Akcininkui suteikiama teisė pareikšti išvestinį ieškinį, kai bendrovė dėl įvairių priežasčių negali apginti savo interesų arba jų negina. Istoriškai išvestinis ieškinytis evoliucionavo, atsižvelgiant į bendrovės ir jos valdymo organų narių interesų konfliktų situacijas²⁹. Uždarosiose akcinėse bendrovėse, kurios pasižymi nuosavybės koncentracija, balsų daugumos taisykle kontroliuojantis akcininkas turimas galias įgyvendina ne tik tiesiogiai balsuodamas visuotiniame akcininkų susirinkime, bet ir kasdien valdydamas bendrovę įgyvendindamas vadovo funkcijas arba netiesiogiai darydamas įtaką valdymo organų narių priimamiems sprendimams. Jeigu smulkusis akcininkas neturėtų teisės į išvestinį ieškinį, bendrovės valdymo organų narių turtinė atsakomybė nebūtų realizuota. Siekiant suderinti akcininkų ir bendrovės interesus, akcininkams suteikiama teisė įsiterpti į bendrovės valdymą ir reikšti ieškinius dėl žalos, padarytos valdymo organų narių pareigų pažeidimu, atlyginimo bendrovei. Atitinkamai išvestinio ieškinio paskirtis būtų dvejopa:

Pirma, apsaugoti smulkiųjų akcininkų interesus³⁰. Atlyginus bendrovei priteistą žalą, apginami bendrovės interesai, kartu apsaugoma akcininkų nuosavybė (akcijos). Tai viena iš priemonių, kuriomis akcininkas gali prižiūrėti ir apsaugoti savo investicijas.

²⁶ LI, X. A comparative <...>, p. 1.

²⁷ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative company law: text and cases on the laws governing corporations in Germany, the UK and the USA*. 1. publ. Cambridge [etc.]: Cambridge Univ. Press, 2010, p. 468; Šiuo aspektu autorius mini akcininko teisę daryti įtaką valdymui balsavimo teise ir akcininkų ieškiniiais. Cituojami Hirschman A. O. ir Harris L. E.

²⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos: 2012 m. birželio 7 d. sprendimas byloje *Centro Europa 7 S.R.L. ir Di Stéfano v. Italija*, Nr. 38433/09, par. 92; 2002 m. lapkričio 7 d. sprendimas dėl priimtino byloje *Olczak v. Lenkija*, No 30417/96, par. 57–59; 1995 m. spalio 24 d. sprendimas byloje *Agrotexim ir kt. v. Graikija*, No 14807/89, par. 62, 65–66.

²⁹ ERICKSON, J. Corporate Misconduct and the Perfect Storm of Shareholder Litigation. *Notre Dame Law Review*, 2008, Vol. 84 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-06-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>>. p. 81, 117.

³⁰ PERAKIS, E., ed. *International Congress on Comparative Law <16, 2002, Brisbane>: Rights of minority shareholders*. Bruxelles: Bruylant, 2004, p. 50.

Antra, užtikrinti bendrovės veiklos kontrolę ir geresnį valdymą. Įstatymų leidėjas skatina veiksmingą akcininkų kontrolę, kuri yra atsakingo bendrovių valdymo prielaida³¹. Išvestiniu ieškiniu siekiama sumažinti bendrovės valdymo išlaidas, t. y. ekonominiu požiūriu sumažinti pavedimo kaštus (angl. – *agency costs*), kurie bendrovių teisėje tipiška kyla tarp akcininkų kaip atstovaujajam ir valdymo organų kaip atstovų, taip pat tarp kontroliuojančio akcininko ir smulkiųjų akcininkų³². Išvestinis ieškiny, sudarantis prielaidas pagerinti bendrovių valdymą, naudingas visuomeniniu-ekonominiu požiūriu³³. Bendroji visuomeninė-socialinė nauda pasireiškia plačiai, t. y. ne vien konkrečiai bendrovei, bet visoms bendrovėms³⁴.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat buvo pažymėta, kad ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punkto nuostatomis siekiama suteikti akcininkui *locus standi* ginti bendrovę nuo netinkamo jos valdymo³⁵.

Pagrindiniai išvestinio ieškinio kaip teisinės gynybos priemonės, kuria siekiama atlyginti patirtą žalą, tikslai būtų tokie:

Pirma, kompensuoti bendrovei patirtus neigiamus turtinius padarinius, sukeltus valdymo organo narių pareigų pažeidimu, reikalaujant atlyginti bendrovei padarytą žalą, o kartu išvestinę akcininkų žalą.

Antra, atgrasyti valdymo organų narius nuo netinkamo bendrovės valdymo. Išvestinis ieškiny turi prevencinį poveikį, nes bendrovės valdymą įgyvendinantys asmenys, *ex ante* žinodami apie šią priemonę, turėtų tinkamiau ir atsakingiau valdyti bendrovę. Prevencinis poveikis pasireiškia ne tik konkrečios bendrovės, bet ir kitų bendrovių valdymo organų narių atžvilgiu.

Kompensacinė funkcija veikia mikroekonominiu lygmeniu *ex post* (t. y. bendrovės naudai priteisiamas žalos atlyginimas), o atgrasomoji – makroekonominiu lygmeniu *ex ante* ir tokiu būdu nulemiama bendroji visuomeninė nauda³⁶. Kompensacinis išvestinio ieškinio pobūdis iš esmės apsiriboja *ex post* aplinkybių vertinimu (t. y. bendrovei lemiamos naudos ir išlaidos santykio analize), o atgrasomasis pobūdis skirtas ateičiai ir neatsiejamas nuo viešojo intereso apsaugos³⁷.

Doktrinoje pažymimi ir kiti išvestinio ieškinio tikslai: užtikrinti valdymo organų narių pareigų įgyvendinimą bei teismų praktikos pagalba garantuoti valdymo organo narių pareigų teisinį aiškumą³⁸, t. y. civilinių teisinių santykių teisėtumo ir socialinė funkcijos.

Nors pripažįstama, kad išvestinis ieškiny nulemia bendrovės vertės padidėjimą ir atitinka bendrovės interesus, kai išvestiniu ieškiniu atgrasoma nuo neteisėto elgesio arba bendrovės grynoji nauda didesnė už jos išlaidas³⁹, mokslininkai nesutaria dėl pagrindinių išvestinio ieškinio tikslų – kompensacinio ir atgrasomojo – santykio. Yra mokslininkų, kurių nuomone, išvestiniam ieškiniui veikiau būdin-

³¹ LATELLA, D. Shareholder <...>, p. 307, 312.

³² PUCHNIAK, D. W.; BAUM, H.; ir EWING-CHOW, M. ed. *The Derivative* <...>, p. 13–14.

³³ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative* <...>, p. 468; Cituojami Hirschman A. O. ir Harris L. E. AAKEN, A. van. *Shareholder Suits as a Technique of Internalization and Control of Management. A Functional and Comparative Analysis*. Heidelberg 2004 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-09-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.uniformterminology.unito.it/downloads/papers/AakenShareholder.pdf>>, p. 28.

³⁴ REISBERG, A. Shareholders' Remedies: The Choice of Objectives and the Social Meaning of Derivative Actions. *European Business Organization Law Review*, 2005, Vol. 6, p. 245, 250–251. Autorius taip pat remiasi, pvz., American Law Institute, Coffee, Cox, Shavell.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje L. Š. v. S. S., Nr. 3K-3-23/2013, kat. 32.8; 44.2; 110.1. Taip pat žr. KRIVKA, E. *Viešojo* <...>, p. 161.

³⁶ PUCHNIAK, D. W.; BAUM, H.; ir EWING-CHOW, M. ed. *The Derivative* <...>, p. 14–15.

³⁷ KRAAKMAN, R.; PARK, H.; ir SHAVELL, S. When Are Shareholder Suits in Shareholder Interests? *The Georgetown Law Journal*, 1994, Vol. 82 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-06-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>>, p. 1755.

³⁸ REISBERG, A. Shareholders' <...>, p. 241–242;

³⁹ KRAAKMAN, R.; PARK, H.; ir SHAVELL, S. When, p. 1736, 1738.

gesnė atgrasymo funkcija nei kompensacinė. Išvestinio ieškinio kompensacinis pobūdis kritikuojamas dėl įvairių priežasčių, be kita ko, dėl naudos ir išlaidų santykio. Racionalus akcininkas turėtų reikšti išvestinį ieškinį, jeigu jo patirtinos bylinėjimosi išlaidos yra mažesnės už tikėtiną jo akcijų vertės išaugimą, ieškinį patenkinus⁴⁰. Kitais atvejais ieškinyms galėtų būti grindžiamas bendraisiais kolektyviniais akcininkų interesais ilgalaikėje perspektyvoje, bendrąja nauda plačiąja prasme – visų bendrovių atžvilgiu⁴¹. Pažymima ir tai, kad, atlyginus žalą bendrovei, esminę naudą gali gauti pažeidėjai, nuosavybės teise valdantys reikšmingą įstatinio kapitalo dalį⁴², pasikeitus akcininkų sudėčiai, išvestinio ieškinio lemiamą naudą visiems akcininkams kolektyviai gali gauti ir naujasis akcininkas, t. y. akcininkas, kuris nepatyrė išvestinės žalos⁴³.

Kitų autorių nuomone, kompensacinė išvestinio ieškinio funkcija yra vyraujanti⁴⁴, ypač uždarųjų bendrovių atžvilgiu⁴⁵. Kritikuojamas atgrasomasis išvestinio ieškinio poveikis, pvz., ši priemonė apriboja valdymo organų narių verslumo iniciatyvas, o tai lemia nuostolį akcininkams ir yra nenaudinga bendruoju ekonominiu požiūriu, be to, sudaromos prielaidos išvestiniu ieškiniu pasinaudoti nesąžiningai⁴⁶. Kadangi turitinės atsakomybės tikimybė trukdo bendrovės valdytojams prisiimti teisėtą verslo riziką, ir tai turi neigiamą įtaką pelnui maksimizuoti bei neužtikrina bendrosios visuomeninės naudos, siekiant skatinti socialiai naudingą veiklą, tam tikromis situacijomis žala bendrovei neturėtų būti kompensuojama⁴⁷.

Taip pat yra mokslininkų, teigiančių, kad abi išvestinio ieškinio funkcijos vertintinos kartu kaip viena kitą papildančios⁴⁸, išvestiniu ieškiniu turėtų būti siekiama suderinti abi šias – kompensacinę ir atgrasomąją – funkcijas⁴⁹.

Manytina, kad išvestinio ieškinio kompensacinis pobūdis yra dominuojantis, vyraujantis, o prevencinė funkcija yra papildanti, antraeilė. Nors išvestiniu ieškiniu akcininkas pirmiausia gina kito subjekto – bendrovės – interesus, priverstinai įgyvendindamas bendrovės subjektinę teisę, ir, ieškinį patenkinus, netiesiogiai naudą gauna taip pat ir likę akcininkai, nedalyvavę byloje, šiuo ieškiniu ginami privatūs interesai, sprendžiamas komercinis ginčas, t. y. ginčas dėl žalos, padarytos valdymo organų narių pareigu pažeidimu, atlyginimo privačiam juridiniam asmeniui – bendrovei. Akcininko teisė į išvestinį ieškinį yra akcininko kaip dalyvio teisė, bet ne pareiga. Akcininko teisė į ieškinį pripažįstama išvestine iš akcininko nuosavybės teisės į tos bendrovės akcijas⁵⁰. Akcininkas, siekdamas išvestinės žalos atlyginimo, siekia asmeninės naudos. Kita vertus, išvestinio ieškinio ypatumai suponuoja poreikį įvertinti, ar, pvz., ieškinyms yra pareikštas bendrovės interesais, ar akcininkas turi materialinį teisinį suinteresuotumą, ar ieškinio atsisakymas arba taikos sutartis atitinka bendrovės interesus kaip pirminius bei ieškinį reiškiančio akcininko interesus kaip išvestinius, kartu atsižvelgiant ir į bendrovės akcininkų kaip visumos interesus.

⁴⁰ PUCHNIAK, D. W.; BAUM, H.; ir EWING-CHOW, M. ed. *The Derivative* <...>, p. 19–20.

⁴¹ REISBERG, A. Shareholders' <...>, p. 245, 250–251. Autorius taip pat remiasi, pvz., American Law Institute, Coffee, Cox, Shavell.

⁴² PERAKIS, E., ed. *International* <...>, p. 52. Autorius remiasi Pinto, Branson.

⁴³ LI, X. *A comparative* <...>, p. 118–119. Autorius remiasi, pvz., Coffee ir Schwartz.

⁴⁴ ERICKSON, J. *Corporate* <...>, p. 104–105, 122. Autorius taip pat remiasi, pvz., Coffee ir Schwartz, Cox.

⁴⁵ PUCHNIAK, D. W.; BAUM, H.; ir EWING-CHOW, M. ed. *The Derivative* <...>, p. 26, 89. Remiamasi, pvz., Davis, Thompson ir Thomas, Cox ir Thomas.

⁴⁶ American Law Institute. *Principles* <...>, p. 6.

⁴⁷ COX, J. D. Compensation, Deterrence, and the Market as Boundaries for Derivative Suit Procedures. *The George Washington Law Review*, 1984, Vol. 52 [interaktyvus. Žiūrėta [2014-09-01] Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>>, p. 755, 763.

⁴⁸ PSAROUDAKIS, G. On the Presentations by Prof. Bernard Grelon, Université Paris IX, and Dr. Arad Reisberg, University College London, *European Company and Financial Law Review*, 2009, Vol. 6, Issue 2–3, p. 244.

⁴⁹ American Law Institute. *Principles* <...>, p. 12.

⁵⁰ KRIVKA, E. *Viešojo* <...>, p. 150.

Kartu pažymėtina, kad išvestinis ieškinys neturėtų būti tapatinamas su netiesioginiu ieškiniu, kuris reiškiamas pagal CK 6.68 straipsnį ir kuriuo siekiama apsaugoti ne dalyvio, bet kito subjekto – bendrovės kreditoriaus turtinius interesus. Atsižvelgiant į išvestinio ieškinio sampratą, paskirtį ir tikslus, pritarinama doktrinai ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikai dėl išvestinio ieškinio pagal ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punktą ir netiesioginio ieškinio pagal CK 6.68 straipsnį santykio. Teismas sprendė, kad nors teisine prigimtimi išvestinis akcininko ieškinys gali būti laikomas specialia netiesioginio ieškinio forma, skirta korporatyviniams ginčams spręsti, tačiau tai specialus ieškinys, todėl jį paduoti ir tenkinti bendrosios CK 6.68 straipsnyje įtvirtintos taisyklės netaikytinos, o išvestiniam ieškiniui pareikšti ir tenkinti taikytina ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtinta specialioji nuostata⁵¹.

Įvertinus išvestinio ieškinio bendruosius aspektus, toliau analizuotini teisės į išvestinį ieškinį įgyvendinimo ypatumai, tačiau tai – jau kito straipsnio tyrimo objektas.

Išvados

1. Bendrovės akcininkas, reikšdamas išvestinį ieškinį pagal ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punktą ir reikalaujdamas atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų pažeidimo, gina skirtingus privačius interesus, t. y. *pirma*, priverstinai įgyvendindamas bendrovės subjekcinę teisę į žalos atlyginimą ir reikšdamas ieškinį bendrovės naudai ir interesais, akcininkas pirmiausia gina bendrovės interesus; *antra*, akcininkas, įgyvendindamas savo subjekcinę teisę pareikšti išvestinį ieškinį, netiesiogiai gina ir savo kaip dalyvio interesus, t. y. akcininko interesus yra išvestinis iš ginamo bendrovės intereso, bet kartu ir savarankiškas. Akcininko, siekiančio pareikšti išvestinį ieškinį, materialinis teisinis suinteresuotumas kompensuoti patirtus savo (akcininko) neigiamus padarinius, kurie yra išvestiniai iš neigiamų padarinių bendrovei, yra būtinai.
2. Išvestiniam ieškiniui būdingas kolektyvinis pobūdis, t. y. išvestinis ieškinys yra susijęs su bendrovės valdymu, šiuo ieškiniu ginami ir kolektyviniai interesai. Įsiteisėjęs teismo sprendimas išvestinio ieškinio byloje gali netiesiogiai daryti įtaką ne tik ieškinį reiškiančio, bet ir visų akcininkų, įskaitant ir nedalyvavusių byloje akcininkų, interesams.
3. Išvestinio ieškinio pagal ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punktą paskirtis yra dvejopa, *pirma*, apsaugoti akcininko investicijas (nuosavybę) ir ginti smulkiųjų akcininkų interesus, *antra*, užtikrinti bendrovės veiklos priežiūrą ir geresnį valdymą. Pagrindinis išvestinio ieškinio tikslas yra kompensacinis.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. IX-743. Civilinio proceso kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.

3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 64-1914.

Užsienio valstybių teisės aktai

4. 2006 m. Suomijos bendrovių įstatymas (angl. – *Limited Liability Companies Act*; 624/2006) (su pakeitimais iki 2011 m., 2012 m. Suomijos teisingumo ministerijos neoficialusis vertimas) [interaktyvus. Žiūrėta 2014-09-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf>>.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje L. Š. v. S. S., Nr. 3K-3-23/2013, kat. 32.8; 44.2; 110.1. Taip pat žr. KRIVKA, E. *Viešojo <...>*, p. 161.

Specialioji literatūra

5. AAKEN, A. van. *Shareholder Suits as a Technique of Internalization and Control of Management. A Functional and Comparative Analysis*. Heidelberg 2004 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-09-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.uniformterminology.unito.it/downloads/papers/AakenShareholder.pdf>>.
6. American Bar Association. Committee on Corporate Laws. *Model business corporation act annotated: official text with official comments* and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data [interaktyvus. Žiūrėta 2014-09-07] Prieiga per internetą: <<http://greatlakesval.com/wp-content/uploads/2011/08/Model-Business-Corporation-Act.pdf>>.
7. American Law Institute <Philadelphia, Pa.>. *Principles of corporate governance: analysis and recommendations*. Vol. 2, Part VII §§ 7.01 – 7.25; tables and index. Philadelphia, Pa., 1994.
8. BOYLE, A. J. *Minority shareholders' remedies*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2002.
9. CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative company law: text and cases on the laws governing corporations in Germany, the UK and the USA*. 1. publ. Cambridge [etc.]: Cambridge Univ. Press, 2010.
10. CHEFFINS, B. R. Reforming the Derivative Action: the Canadian Experience and British Prospects. *Company Financial and Insolvency Law Review*, 1997, No. 2.
11. COX, J. D. Compensation, Deterrence, and the Market as Boundaries for Derivative Suit Procedures. *The George Washington Law Review*, 1984, Vol. 52 [interaktyvus. Žiūrėta [2014-09-01] Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.
12. ERICKSON, J. Corporate Misconduct and the Perfect Storm of Shareholder Litigation. *Notre Dame Law Review*, 2008, Vol. 84 [[interaktyvus. Žiūrėta 2014-06-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.
13. GERNER-BEUERLE, C.; PAECH, P.; SCHUSTER, E. *Study on Directors' Duties and Liability*. London School of Economics and Political Science. Prepared for the European Commission DG Markt. London, April 2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-09-02]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-analysis_en.pdf>.
14. GERNER-BEUERLE, C.; PAECH, P.; SCHUSTER, E. *Annex to Study on Directors' Duties and Liability*. Country Reports. London School of Economics and Political Science. Prepared for the European Commission DG Markt. London, April 2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-09-02]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf>.
15. GROSSFELD, B. Management and Control of Marketable Share Companies. Chapter 4. Iš CONARD, A., ed. *International Association of Legal Science: International encyclopedia of comparative law*. Part 1, Vol. XIII. Tübingen: Mohr Siebeck; Leiden [etc.], 2006.
16. HOOIJDONK, M. van; EIJSVOOGEL, P. V. *Litigation in the Netherlands*. The Hague: Kluwer Law Internat., 2009.
17. JOFFE, V., DRAKE, D.; ir RICHARDSON, G. *Minority shareholders: law, practice, and procedure*. 4th ed. Oxford [etc.]: Oxford Univ. Press, 2011.
18. KALSS, S. Shareholder Suits: Common Problems, Different Solutions and First Steps towards a Possible Harmonisation by Means of a European Model Code. *European Company and Financial Law Review*, 2009, Vol.6, Issue 2–3.
19. KRAAKMAN, R.; PARK, H.; ir SHAVELL, S. When Are Shareholder Suits in Shareholder Interests? *The Georgetown Law Journal*, 1994, Vol. 82 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-06-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.
20. KRIVKA, E. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.
21. KRIVKA, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija: mokslo darbai*, 2006, Nr. 4 (82).
22. LATELLA, D. Shareholder Derivative Suits: A Comparative Analysis and the Implications of the European Shareholders' Rights Directive. *European Company and Financial Law Review*, 2009, Vol. 6, Issue 2–3.
23. LI, X. A comparative study of shareholders' derivative actions: England, the United States, Germany and China. Deventer: Kluwer, 2007.
24. MÄNTYSAARI, P. *Comparative corporate governance*. Berlin; Heidelberg [etc.]: Springer, 2005.
25. PERAKIS, E., ed. *International Congress on Comparative Law <16, 2002, Brisbane>: Rights of minority shareholders*. Bruxelles: Bruylant, 2004.
26. PSAROUDAKIS, G. On the Presentations by Prof. Bernard Grelon, Université Paris IX, and Dr. Arad Reisberg, University College London, *European Company and Financial Law Review*, 2009, Vol. 6, Issue 2–3.
27. PUCHNIAK, D. W.; BAUM, H.; ir EWING-CHOW, M. ed. *The Derivative Action in Asia: a Comparative and Functional Approach*. Cambridge [etc.]: Cambridge Univ. Press, 2012.
28. REISBERG, A. Shareholders' Remedies: The Choice of Objectives and the Social Meaning of Derivative Actions. *European Business Organization Law Review*, 2005, Vol. 6.
29. STECHER, M. W., ed. *Protection of minority shareholders*. London [etc.]: Kluwer Law Internat. [etc.], 1997.

Praktinė medžiaga

30. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2012 m. birželio 7 d. sprendimas byloje *Centro Europa 7 S.R.L. ir Di Stefano v. Italija*, Nr. 38433/09.

31. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2002 m. lapkričio 7 d. sprendimas dėl priimtimumo byloje *Olczak v. Lenkija*, Nr. 30417/96.

32. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1995 m. spalio 24 d. sprendimas byloje *Agrotexim ir kt. v. Graikija*, Nr. 14807/89.

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *L. Š. v. S. S.*, Nr. 3K-3-23/2013, kat. 32.8; 44.2; 110.1.

CONCEPT, RATIONALE AND GOALS OF SHAREHOLDER'S DERIVATE ACTION

Lina Mikalonienė

S u m m a r y

The shareholder's derivative action has been transplanted into the Lithuanian Corporate Law (e.g. the Law on Stock Companies, Art. 16 str. part 1 par. 5), but has not received great interest from the national scholars. Analyzes of the shareholder's derivative action starts with the key general aspects of the action, e.g. its concept, rationale and goals. It is concluded in the article that shareholder's derivative action is used to protect different private interests. *First*, since the company's claim is enforced, company's interest as primary interest is protected. *Second*, shareholder' *locus standi* is her subjective right, due to the reflective loss shareholder indirectly (derivatively) protects her own interests. To present a derivative action, violation of shareholder's personal tangible interests is mandatory. *Third*, collective interests of all shareholders which may be affected equally by the action should be also taken into consideration. The rationale of the shareholder's derivative action is to protect interests of minority shareholders as well as to control management of the company and ensure its better management. Compensation is the key goal of the derivative action.

Įteikta 2014 m. rugsėjo 8 d.

Priimta publikuoti 2014 m. spalio 15 d.